

Foto: Lourdes Jansana

IES de Torredembarra

L'edifici de l'IES de Torredembarra es va inaugurar el dia 7 d'abril de 1996. Sembla que les primeres especificacions del projecte van ser modificades al llarg de la seva realització. La definició del mapa escolar de la població no era prou clara i es va haver de rectificar la capacitat de l'edifici i també els tipus d'ensenyaments que s'havien previst en un començament. Però l'edifici es va acabar i nosaltres vam poder començar la primavera en un nou escenari.

Fins aquell dia, els gairebé 900 alumnes i 73 adults havíem estat en un altre edifici clarament insuficient, la capacitat del qual ja feia molt de temps que havia quedat desbordada. El 60 % de les activitats lectives es duïen a terme en aules prefabricades amb els consegüents problemes d'acústica, climatització, lluminositat, aïllament, espais comuns escassos i inadequats... El primer dia que vàrem poder entrar al nou edifici ens vàrem adonar del que és un entorn positiu per al treball quotidià. Tots, els estudiants i els adults, ens sentíem amb més dignitat professional, en un escenari que, ara sí, era el que corresponia a la nostra obra.

Què ens aportaven les noves instal·lacions? Per què ens era més agradable acudir a aquest edifici? Analitzem-ne algunes de les raons:

I. El conjunt: ubicació i estructura principal

L'edifici és construït a la perifèria de la població, en una zona de cases unifamiliars d'escassa altura, proper a camps de conreu, però al mateix temps no gaire allunyat del nucli de la vila. La major part dels alumnes hi acudeixen a peu. El solar és el punt més elevat de la vila i des de qualsevol aula es té una vista esplèndida, tant cap al costat de la marina com cap als camps de l'interior. L'arquitecte ha sabut aprofitar aquest fet obrint totes les aules cap a l'exterior amb grans finestres.

Aquesta distribució de les aules és possible gràcies a la idea més original d'aquest edifici respecte a la gran majoria d'escoles i instituts del nostre país: el gran pati central quadrat, al voltant del qual es disposen totes les dependències docents. És una recuperació contemporània dels antics monestirs i de les antigues universitats medievals. Aquest pati dona intimitat, aïlla de la vida exterior, i crea alhora un espai comú per a la vida interior i de reflexió, tant comunitària com personal, tot i que amb la presència del nombros i juvenil alumnat sovint s'omple d'una gran cridòria que trenca el seu recolliment. Aquest gran pati central contribueix al fet que tot l'institut aparegui com un espai unitari i comú per a cadascun dels seus habitants a diferència de la nostra situació anterior: l'institut començava i acabava al barracó.

Aquest pati central té una coberta que permet una ventilació excel·lent de l'interior de l'edifici, encara que en algunes ocasions el fort vent de llevant es fa notar de manera excessiva i el consum de calefacció es dispara una mica.

Tant l'interior com l'exterior de l'edifici creen una impressió agradable, elegant i moderna, tant per les seves formes i volums com pel seu color blanc, tan mediterrani. A aquesta sensació contribueixen els múltiples detalls estètics que hi ha per tot l'edifici: les formes i la semblança de

la façana principal, els petits elements disposats per trencar la monotonia de passadissos i superfícies, etc.

La qualitat i la modernitat dels materials utilitzats —formigó, fusta, alumini, ceràmica i vidre— en permeten una conservació fàcil i duradora. Cal destacar la resistència de la fusta utilitzada per a les portes i els vidres per als grans finestrals.

Tot plegat es tracta d'un edifici segur, agradable i funcional al mateix temps.

II. Amb una mica més de detall

L'interior de l'edifici té quatre zones ben diferenciades per atendre quatre funcions: la part administrativa i de gestió, la part dedicada a activitats docents, la zona esportiva i la part destinada a altres serveis (cuina, cafeteria i menjador).

a. Els espais amb funcions administratives són de fàcil accés per al públic adult que hi ha d'acudir. Són lluny dels espais docents i esportius i això fa que resulti un entorn agradable per a la feina d'oficina i de despatx. Si calgués reformar alguna cosa, nosaltres proposaríem tres canvis:

- Caldria procurar una sala de professors amb més llum natural. Es tracta d'un espai molt freqüentat al llarg de tota la jornada i és l'única dependència en la qual, actualment, hi ha llum artificial totes les hores del dia.
- Caldria evitar la funció de passadís de la secretaria. S'ha convertit en el pas cap als despatxos de direcció i també cap als lavabos dels professors. Es va intentar obrir una via alternativa, però la secretaria continua essent un pas cap a altres llocs.
- Finalment, la porta d'accés per a adults situada en aquesta zona ha d'estar controlada permanentment. No oblidem que els alumnes d'ESO no poden sortir de l'edifici, però els professors, subministradors, pares, etc. poden demanar entrada en qualsevol moment. Aquest control correspon al personal de serveis que té la seva seu en un altre lloc ben distant. S'evitarien problemes d'organització i d'horaris si la seu del personal de serveis estigués a la zona d'accés d'adults o bé si hi hagués una sola porta controlable des de la seu del personal de serveis.

b. Els espais per a activitats docents estan distribuïts entorn del pati central. Allí, a les quatre plantes, hi ha les aules i els despatxos dels professors. Ja hem comentat les bondats d'aquesta distribució. Però volem afegir una altra bondat: l'amplitud dels elements comuns (escales i passadissos). En efecte, en els minuts entre classes, en les entrades i sortides, hi són presents una multiplicitat de relacions humanes, amors i desamors, intercanvi de deures, complicitats, alegries i frustracions compartides, etc. que són una part important de la intensa vida d'un centre docent d'adolescents. Els passadissos són els escenaris de tota aquesta vitalitat, encara que de vegades els professors hàgim de dir amb la cara seriosa que ja està bé d'arribar tard a classe. Però l'escenari és ampli, bonic, lluminós. És un bon lloc per a una trobada de minuts amb els amics. Hauria estat molt pràctica una finestra des de la consergeria al pati central per poder controlar una mica alguns d'aquests moviments. Els espais tancats, encara que compleixen estrictament les disposicions legals quant a la superfície, en realitat no donen sensació d'amplitud. Hi ha despatxos que són insuficients i aules que són massa atapeïdes. Va ser una bona idea proporcionar a cada aula una mena de visera per apaivagar la presència del sol directe, encara que també ha calgut incorporar unes cortines. Per assegurar la ventilació de cada aula, es varen utilitzar vidres abatibles. És una bona solució, però una mica cara

de manteniment. D'altra banda, la sonoritat de les aules és, en general, bona.

Els accessos de les escales als passadissos de cada planta són una mica problemàtics: a les hores de màxima afluència, les portes d'accés a cada planta són insuficients. En una eventual evacuació, aquestes portes serien l'element limitant.

c. La zona esportiva és ampla i diversificada. Hi ha llocs per a esports, però també per a una conversa, per contemplar el mar, per caminar, etc. La seva orientació cap al sud la fa espectacularment lluminosa. Però encara seria millor si hi hagués algun espai amb coberta que donés protecció els dies de pluja i alguns dies de maig i juny especialment calorosos. La seva independència la fa especialment accessible a usuaris no vinculats a l'institut. En aquests moments hi ha nombrosos esportistes que fan aquí el seu entrenament en finalitzar el temps escolar. Alguns dies, les pistes estan ocupades fins a les 23.00 h.

El gimnàs és ampli, es poden fer diverses activitats alhora, però és una llàstima que la seva alçada no permeti fer determinats tipus de competicions, com ara bàsquet o voleibol. D'altra banda, com que les finestres s'obren cap a dins, suposen un perill per als nois que hi són i que estan corrent, concentrats en el seu esport i no veuen la cantonada o el vidre d'una finestra.

d. La part destinada a cuina i menjador és la que presenta més mancances en el disseny. Es va voler fer una zona amb el mateix criteri d'independència que les altres zones, la qual cosa obligava a un accés diferenciat. Aquest accés havia de ser utilitzat per només quatre persones (dues de la cuina i dues de la neteja). En realitat no es fa servir. La zona situada darrere la cuina és, actualment, un espai en desús, amb unes dependències tancades i amb humitats.

En el conjunt de l'edifici trobem a faltar dues dependències:

Una sala d'actes: a vegades hem de dur a terme actes davant un públic nombros (projeccions de pel·lícules, xerrades, informacions a pares, funcions de teatre, etc.) i no tenim el lloc adequat. Encara que provisionalment fem servir un espai que és una mica més ampli que la resta d'aules, ens aniria molt bé poder disposar d'una sala d'actes. Si aquesta sala tingués un accés directe al carrer, es podria fer servir també per a actes de la ciutat i potser l'Ajuntament de la vila podria col·laborar en la construcció.

Un magatzem: cal un espai per guardar els cada vegada més nombrosos expedients acadèmics, les eines d'utilització esporàdica que poc a poc anem adquirint, els pupitres i les cadires que estan pendent de reparació, etc. Hi ha espai suficient i en tenim la necessitat. Potser ha arribat el moment de fer créixer una mica el nostre edifici.

III. Per acabar

Ja han passat set anys. L'edifici continua essent un lloc agradable. És un escenari en el qual ens trobem molt a gust representant i vivint el nostre paper. Les reparacions que cal fer són les pròpies d'un edifici ocupat per més de 600 persones. Ha suportat pluges, petites ampliacions d'instal·lacions i conduccions, petites agressions, ha estat testimoni de moltes alegries i també de moltes decepcions... però ens continua obrint les portes cada dia. Ens sentim contents de la seva bellesa i de la seva fidelitat.

Lluís Català, Jaume López, Xavier Folch, José A. Altemir, professorat de l'IES Torredembarra

Escoles com catedrals

Una arquitectura d'Emili Donato en un poble de Catalunya

L'arquitectura d'Emili Donato té com a secreta vocació de monumentalitat. Però és una monumentalitat fora de retòrica, carregada d'intenció civil i assolida per mitjà de la impregnació i del sintetisme de les formes. I això és així tant pels grans complexos residencials de la perifèria com pels edificis públics i les escoles. És una arquitectura que intenta imposar-se en el paisatge propiciant el reconeixement immediat per mitjà de la força de la imatge i la claredat d'implantació, però també per mitjà del seu caràcter volumètric i mural i de la unitat del material (generalment maó).

L'Arboç és una vila de Catalunya al sud de Barcelona. Especialment marcada per una sèrie de fastuoses residències de finals del segle XIX i principis del XX, construïdes, com a tantes províncies d'Europa, pels emigrants retornats: algunes com castells morescs; i una de singularíssima a l'extrem del poble que comprèn una còpia en miniatura de la Giralda de Sevilla. A Emili Donato se li demanava de construir l'escola primària al costat nord de la vila, damunt d'un declivi que discorre dolçament cap a una plana cultivada i rica en vinyes. L'edifici ha estat posat al límit septentrional del solar, com si es tractés d'un marge o mur llarguíssim que tanca l'edificat i mira al camp. De cara al poble s'ha fet una esplanada

que ja ha assolit el sentit i l'ús d'una plaça pública. L'edifici no ha estat pensat solament com a «catedral laica» i com a lloc de la vida col·lectiva del poble; la seva arquitectura també ha estat construïda anàlogament a una catedral: al centre, una nau il·luminada des de dalt que és el lloc simbòlic i l'espai de reconeixement de l'escola; als costats, com capelles, dues fileres d'aules en tres pisos. Com a altres escoles de Donato, les aules estan reagrupades en blocs paral·lelepípedics autònoms que l'organitzen com a sistema de volums.

L'espai intern és impressionant: sobre un extrem, l'accés al gimnàs; a l'altre, l'escalinata que condueix als pisos superiors; als costats llargs, les galeries o passadissos que distribueixen les aules, apantallats per plafons acústics que conformen una trama semitransparent. La llum plou des de dalt d'una claraboia llarga i estreta, excèntrica a l'eix de la nau, i es refracta sobre el joc de les estructures internes. De nit, a fora, es transforma en una capsa lluminosa sobreposada a la massa fosca dels maons, quasi realitzant les antigues fantasies de la *Glasarchitektur* de Scheerbart o Taut. Hi ha una certa continuïtat en la història de l'arquitectura moderna entre els intents de realitzar un gran espai unitari i al qual faci referència tot l'edifici, on donen els ambients com en una plaça pública:

des de la Borsa de Berlage a Amsterdam, al Politècnic de Moser a Zuric, o a les oficines Larkin de Wright. Però cal no oblidar que la principal tipologia que dibuixa el paisatge rural de Catalunya és la de la «masia», i les masies són edificis massissos d'una, dues o tres naus, on sovint la nau principal és la sala col·lectiva; els tipus més domèstics s'alternen amb d'altres més monumentals, però l'edifici es constitueix sempre com un fet unitari. Ens agrada pensar que aquesta escola deriva tant de les masies com de les grans esglésies, tant de les basíliques civils de l'antiguitat com de les obres de l'arquitectura moderna. Ens agrada pensar que veiem l'arquitectura com un conjunt d'experiències permanents, independents de l'època, posades davant nostre per dibuixar les idees i les possibilitats. I que l'arquitectura romanguí impregnada d'aquest respirar de l'experiència del temps.

Daniele Vitale

(Publicat en portuguès amb el títol «Escolas como catedrais» a *Arquitectura e vida*, Editorial Loja da Imagem, Lisboa, núm. 10, novembre de 2000, pàg. 46-51)

IES L'Arboç, Emili Donato